

Dan före dan före ...

Visa mig din julgran så säger jag vem du är. Nåja, kanske det är väl mycket lovat. Men i varje julgran hänger ändå någonting som berättar eller i alla fall antyder om vårt förflutna. Kanske en av tiden vingklippt ängel eller finurliga lekispynt, kanske en bastant stålfot som har inköpts av nygifta morföräldrar i början av 1920-talet.

I mina morföräldrars julgran hängde i alla fall slutet av 1960-talet en flaggremsa med det kejsrerliga Tysklands svart-vit-röda fana. Så uråldrigt tyckte jag då – men inte mer. Förra veckan, närmare bestämt dan före dan före dopparedan, dekorerade jag hemmets julgran och kunde som vanligt inte motstå frestelsen att röja synliga platser åt Sovjetunionens och Jugoslaviens flaggor. EU:s blågula vimpel lyser med sin frånvaro.

Slump eller öde? Senare samma kväll visades i Yle tvåan något som snuddade vid det kejsrerliga Tysklands och Sovjetunionens historia, nämligen första delen av Edvin Laines ypperliga filmatisering av Väinö Linnas torpartrilogi. Romanen är ju en klassiker. Och med sina urblekta färger och 60-talsfrisyrer väcker filmen alltjämt nya tankar om det dramatiska året 1918.

Linna fångade väsentliga aspekter av inbördeskrigets orsaker, händelseförlopp och följder. Perspektivet var i första hand torparens och revolutionärens. I skildringen av samhällets tilltagande maktvakuum hösten 1917, rödgardisternas tafatta krigföring och våldets anatomi på båda sidor av fronten kom Linna dock överraskande nära den bild dagens forskning ger av kriget. Detta lyfts skickligt fram också i Laines regi. Därtill förmedlar filmen ännu tydligare än romanen samtidens trängande behov att integrera de vita och röda tolkningarna av 1918 till en ny, klassöverskridande berättelse om den självständiga statens födelse. Torpar- och sedermera småbrukarfamiljen Koskela personifierar Finlands folk. Den som skördar de flesta sympatierna är ändå den övertygat pacifistiske skräddaren Halme, som av pur plikttrogenhet blir indragen i revolutionen och slutligen arkebuseras på lösa grunder.

De flesta forskare är nuförtiden eniga om att inbördeskriget i första hand var en kedjereaktion av det tilltagande kaoset i Ryssland. Finland saknade ingalunda egna samhällsmotsättningar. Den olösta torparfrågan var en av dessa. Det mesta talar ändå för att Finlands politiska kultur hade varit fullt mogen att lösa dessa motsättningar fredligt om inte landet hade blivit en spelbricka i stormaktspolitiken.

Därför vore det bäst att beskriva kriget i Finland 1918 som en perifer utlöpare av första världskriget och ryska revolutionen. De stridande kontrahenterna och deras traditionsbärare hade av naturliga skäl ett starkt behov av att ge kriget ett eget namn och nationella ramar. Men lyfter man blicken en aning framgår det tydligt att mycket av det som skedde i Finland vintern 1917–1918 hade internationella drivkrafter och styrmekanismer.

Henrik Meinander, Hufvudstadsbladet (HBL) 30.12.2007